

Living Lab Fryslân

De Stichting Living Lab Fryslân is in september 2016 gestart met als doel om met haar activiteiten volop bij te dragen aan de transitie naar natuurinclusieve landbouw. Ons doel is toepasbare verdienmodellen te ontwikkelen en inzichtelijk te maken, zodat de dalende trend in biodiversiteit in het agrarisch landschap kan worden omgebogen. In de praktijk betekent dit dat de maatregelen uitvoerbaar moeten zijn en meer inkomsten en lagere kosten bieden dan hoe er nu vooral geboerd, dan pas komt er beweging. De vraagstukken die leven bij deze ondernemers zijn leidend in het ontwikkelen van projecten en initiatieven. Hierbij gaat het dus om vragen die boeren of grondeigenaren zelf formuleren, zoals:

- Economisch: hoe kun je rendabel natuurinclusief boeren?
- Ecologisch: hoe baseer je een bedrijfsvoering op natuurlijke processen?
- Sociaal-cultureel: hoe organiseer je draagvlak en beleving bij de bedrijfsvoering in de omgeving (markt, maatschappij)?

Gemeenschappelijk Landbouwbeleid 2021-2027

Wanneer het gaat over economische en ecologische vooruitgang in de landbouw, dan is onze ervaring dat er langs 2 assen perspectief te bieden is voor boeren:

1. **Markt:** Hogere opbrengsten en/of lager kosten, gedreven door groeiende vraag. Waarde toevoegen aan producten via een natuurinclusieve bedrijfsvoering en hiervoor een hogere opbrengst krijgen in de markt wint inmiddels terrein – ook in ons netwerk in Fryslân zien we aansprekende voorbeelden.
2. **Landgebruik:** Om in te kunnen spelen op in belang groeiende ecologische en maatschappelijke vraagstukken is het nodig anders om te gaan met grond. Het potentieel van bodembioïologie benutten voor biodiversiteit, klimaat en gezond voedsel staat sterk in de belangstelling.

In onze ogen heeft het GLB een kleine rol in de markt, bijvoorbeeld in het bevorderen van samenwerking van boeren om zich te organiseren in de markt. We zien dat nieuwe coöperaties op gebiedsniveau of in nichemarkten van de grond komen. Bevorderen van het bedingen van een eerlijke prijs en innovatiegelden kunnen helpen deze beweging een slinger te geven.

Een grotere rol kan het GLB spelen in de vorm van ecoschema's en kringlooplandbouw. Wanneer groener grondgebruik niet direct vanuit de markt geprikkeld wordt, dan ligt het voor de hand dat diensten op het gebied van bewaren en bevorderen van biodiversiteit en klimaatadaptatie -en mitigatie worden ondersteund. Het regenererend vermogen van de bodem, het vergroten van bodemleven, bevordert biodiversiteit boven en ondergronds, vergroot waterbergend vermogen en draagt bij aan het vastleggen van koolstof. Hier is een grotere bijdrage vanuit GLB nodig.

Samengevat

Als Living Lab Fryslân vinden we alle 9 doelen belangrijk. Inkomensondersteuning voor blauwe en groene diensten is maatschappelijk goed te verkopen. Boeren die actief inspelen op de toekomstige uitdagingen en de verbinding met maatschappelijke waarden willen maken verdienen zo'n stimulans. Op gebiedsniveau kunnen de collectieven zorgen dat dit kordaat wordt uitgevoerd, volgens het voordeur-achterdeur principe en een grote mate van zelfsturing. Op deze wijze zullen de meeste boeren mee willen doen aan de ecoschema 's. Wij denken dat de beste resultaten te behalen als de boeren trots zijn op de diensten die ze leveren en gewaardeerd worden om hun bijdrage.

Albert van der Ploeg   -voorzitter

02-10-2018